

Необходимо обратить внимание также и на другой аспект взаимосвязи маргинальности и виктимизации: совершение в отношении лица преступления может спровоцировать процесс его маргинализации, т. е. имеет место обратная связь рассматриваемых явлений. В результате, появляется маргинальная личность, чья повышенная виктимность может привести к ее вторичной виктимизации. Можно выделить определенный цикл: «виктимизация» – «маргинализация» – «вторичная виктимизация». Однако возможен и другой вариант: вместо вторичной виктимизации лица, оно само совершает преступление – криминализируется. Не случайно отмечается, что 64 % людей, ставших в детстве или юности жертвами преступлений, во взрослом возрасте становятся преступниками, а из тех, кто в детстве или юности не был жертвой, – только 22 % (Орлова Ю. Р. Указ. работа. – С. 40).

Таким образом, можно сделать вывод, что процессы маргинализации и виктимизации населения взаимодействуют друг друга, в связи с чем, воздействуя на один из них, мы влияем и на второй. Данное обстоятельство необходимо учитывать при изучении причин преступности и в профилактической деятельности. Рассмотренные вопросы не исчерпывают поставленную проблему, а отражают некоторые направления исследований в данной области.

Цехан Д. М.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права,
кандидат юридичних наук*

СОЦІАЛЬНЕ ОБСТЕЖЕННЯ ЯК ЗАСІБ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ВИКОНАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПОКАРАНЬ

Сучасна кримінально-виконавча політика нашої держави зорієнтована у бік економії кримінальної репресії та гуманізації виконання кримінальних покарань. У зв'язку з цим науковці здійснюють активний пошук шляхів оптимізації виконання існуючих кримінальних покарань та обґрунтовують необхідність перегляду їх системи на основі концепту гуманізму. Водночас, розуміючи важливість таких розробок, необхідно звернути ґрунтовну увагу на процес призначення кримінального покарання конкретній особі.

Так, відповідно до ч.2 ст. 65 КК України особі, яка вчинила злочин, має бути призначено покарання, необхідне на достатнє для її виправлення та попередження нових злочинів. Зокрема, І.М. Рагімов зазначає: «у зв'язку з тим, що суд здійснює такий вплив на долю особи, яка вчинила злочин, який ніхто ніколи не здійснював, то держава має право вимагати від органу правосуддя передбачати, який карально-виховний вплив необхідно здійснювати на особу і якими будуть результати виконання виро-

ку (Рагимов И. М. Преступность и наказание. М.: ОЛМА Медиа Групп, 2012. – 304 с.). Водночас, виконання функції прогнозування залишається малоефективним, оскільки суд відправляє у місця позбавлення волі засудженого на певний строк, по суті не знаючи останнього (Рагимов И. М. Преступность и наказание. М.: ОЛМА Медиа Групп, 2012. – 304 с.).

Такий стан справ призводить до формалізації принципу індивідуалізації та диференціації призначення кримінального покарання, його виконання і, як наслідок, необгрунтоване застосування тих чи інших форм кримінального примусу.

З метою ґрунтовнішого висвітлення цього питання необхідно проаналізувати форми вивчення особи під час всього періоду кримінального переслідування. Так, у значній кількості випадків особа може привернути увагу правоохоронних органів ще до вчинення нею злочину та початку кримінального переслідування, отримавши неформальний статус *«особи, яка становить оперативний інтерес»*. Фактично з цього моменту працівниками оперативних підрозділів здійснюється її ґрунтовне вивчення на предмет причетності до злочинної діяльності або кримінального середовища. Особливо важливим є те, що на цьому етапі працівники оперативних підрозділів за допомогою установчих заходів, збирають значну кількість інформації щодо соціально-психологічної характеристики особи: контакти, відносини у сім'ї та за місцем роботи, особливості психологічного портрету, авторитетність та роль в окремих соціальних групах, зокрема й негативної спрямованості. Водночас, як свідчить практика у переважній більшості такі дані використовуються для:

- планування та вибору конкретних тактичних прийомів проведення оперативно-розшукових заходів та визначення можливих оперативних підходів до особи;

- наповнення інформаційно-аналітичних обліків оперативного призначення (якщо інформація має стратегічне значення, або потенційну цінність для боротьби зі злочинністю).

Фактично внаслідок реалізації матеріалів оперативно-розшукової діяльності, лише невелика частина зібраних даних щодо особи передається слідчому. Аналізуючи безпосередньо кримінальне провадження наголошено, що ч.4 ст. 91 КПК України до обставин, які підлягають доказуванню, відносить обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання або є підставою закриття кримінального провадження. Таким чином, законодавець зобов'язав слідчого зібрати матеріали, які характеризують особу крізь призму різних критеріїв. Водночас вивчення матеріалів кримінальних проваджень свідчить, що слідчим витребовуються: характеристика особи за місцем роботи та проживання, довідка про склад сім'ї, про попередні судимості чи наявні інші кримінальні провадження, довідка про стан здоров'я (у результаті ці-

льового направлення для проходження медичної комісії). Традиційно, ці документи характеризуються високим ступенем формалізму і не можуть у повному обсязі забезпечити всебічну характеристику особи відносно якої здійснюється кримінальне переслідування.

Таким чином, фактично після направлення матеріалів кримінального провадження до суду, у ньому міститься лише фрагментарна та не завжди об'єктивна характеристика обвинуваченого. У таких умовах забезпечення ефективності прогнозування результатів виконання вироку ускладнюється. На нашу думку, під час прогнозування результатів призначеного покарання судді необхідно врахувати:

- можливість досягнення мети кримінального покарання (ч. 2 ст. 50 КК України та ст.1 КВК України);
- вплив покарання на зміну психічного стану засудженого, зокрема розвитку психічних аномалій, а також можливість соматичних захворювань;
- вплив покарання на соціальне становище засудженого та його оточення (можлива стигматизація родини та обмеження її соціальних зв'язків);
- вплив покарання на кримінальне середовище (розпад організованого злочинного угруповання внаслідок нейтралізації діяльності лідера).

Ми солідаризуємось із позицією В. Н. Кудрявцева, який наголошує, що перспективні напрями індивідуального прогнозування можуть відкритись у випадку вирішення проблеми виміру соціальних та індивідуальних властивостей особистості, глибина її анти суспільних поглядів, інтенсивність (спрямованість) життєвої ситуації, повнота передбачення наслідків своєї поведінки (Кудрявцев В. Н. Причинність в криминології. О структуре индивидуального преступного поведения : Монография /В. Н. Кудрявцев. – М., ТК Велби 1982.). У свою чергу, А. Ф. Глоточкин та В. Ф. Пірожков відзначають, що знання причин впливу і динаміки різноманітних психічних процесів дозволить виявити типові психічні стани, які повторюються у схожих обставинах і, таким чином, передбачити поведінку засудженого (Глоточкин А. Ф., Пірожков В. Ф. Психические состояния человека лишеного свободы. Под ред. К. К. Платонова. М., 1968. – 42 с.).

Така ситуація вимагає пошуку нових шляхів та методик всебічного вивчення особистості злочинця під час здійснення кримінального переслідування і до моменту постановлення вироку. У контексті викладеного цікавим є досвід США, де суди, розпочинаючи з 1985 року, під час призначення покарання повинні керуватись не лише відповідним законодавством, але й рекомендаціями комісії з призначення покарань, яка складається з експертів різних галузей права, економіки, психології, і діє як незалежний орган у судовій системі США. Ця комісія враховує рівень небезпеки злочинця і його категорію, що слугує орієнтиром під час призначення покарання.

Мінімальні стандартні правила ООН щодо заходів, не пов'язаних з ув'язненням, визначають, що у разі наявності можливості складання доповідей відносно соціального обстеження, судовий орган може використати цю доповідь, яка підготовлена компетентною особою чи органом. Доповідь має містити соціальну інформацію про правопорушника, яка має відношення до злочину, вчиненого особою в минулому та теперішнього правопорушення. Доповідь також має містити інформацію та рекомендації щодо процедури винесення вироку та складається на підставі фактичного, об'єктивного та неупередженого матеріалу, а також чітко викладається.

Вважаємо, що в Україні можлива апробація такого досвіду, що дозволить оптимізувати діяльність судді щодо призначення кримінальних покарань. Наголосимо, що вивчення та використання результатів соціальних обстежень ні в якому разі не є «посяганням» на внутрішнє переконання судді, а є лише інструментом інформаційного забезпечення останнього.

Раковська Ю. В.

Черкаський факультет

*Національного університету «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри загально-правових дисциплін, кандидат юридичних наук*

«КУЛЬТУРА ЗГВАЛТУВАННЯ» ЯК ДЕТЕРМІНАНТ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

О. Бурмакова використовує термін «культура згвалтування» (gare culture), яка є складовою «культурою насильства», розуміючи під ним комплекс переконань, які заохочують сексуальну агресію у чоловіків і схвалюють насильство проти жінок (Бурмакова О. Культура изнасилования / О. Бурмакова // Частный корреспондент. – 2010. – 6 марта [Электронный ресурс]. Режим доступа : http://www.chaskor.ru/article/kultura_iznasilovaniya_15767).

Культура згвалтування – це об'єктифікація жінок, частина процесу дегуманізації, в результаті якого отримання згоди стає непотрібним. У культурі згвалтування жіночі тіла розглядаються як суспільна власність; результат цього – домагання на вулицях і сексуальні дотики в громадському транспорті.

У культурі згвалтування вважається, що сексуальне бажання і сексуальна активність жінки повинні бути повністю підконтрольні чоловікові; в той же час на жінку покладається відповідальність за дії чоловіка, вчинені під впливом сексуального бажання, тому що його провокує жіноча сексуальність.

В культурі згвалтування жорстокість вважається сексуальною, а сексуальність жорстокою. Згвалтування вважається компліментом, проявом нестримної пристрасті, яку красива жінка пробуджує в здоровому чоловікові, так що він не може протистояти бажанням зірвати з неї одяг,